

BIBLIOGRAFIA

NÚRIA DE DALMASES. "Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (aproximació a l'estudi)". Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992 (2 vols.). Col. Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica 1/1. 458 + 332 pàgs., amb il·lustracions.

Recentment, la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans presentà una interessant obra de la professora Núria de Dalmaes, un estudi de l'orfebreria catalana dels segles XIV i XV. Aquesta investigació, fruit de la seva tesi doctoral, s'estructura en dos volums diferenciat amb els subtítols "Consideracions generals i catalogació d'obra" (vol. I) i "Argenters i Documentació" (vol. II).

La primera part d'aquesta important publicació va precedida per un pròleg del Dr. Santiago Alcolea, el qual després d'unes paraules de lloança a la tasca portada a terme per la Dra. Dalmaes exposa la dificultat de la investigació i, alhora, l'acurat rigor científic amb què ha estat duta a terme. A continuació, en una breu "Introducció", l'autora aporta un recull de bibliografia sobre la temàtica objecte d'estudi, juntament amb la justificació de l'esforç i de les dificultats que suposa l'abordatge d'una investigació d'aquestes característiques.

En un capítol titulat "Primeres obres", Núria de Dalmaes inicia l'anàlisi amb un record a les obres d'orfebreria d'èpoques precedents com són l'ara portàtil de Sant Pere de Rodes, del segle X (Museu de Girona); la creu de Riells, obra del segle XII (Museu Diocesà de Barcelona) o el bàcul d'argent amb incisions d'esmail del bisbe Arnau de Gurb (s. XIII), avui al Tresor de la Catedral de Barcelona.

L'obra prossegueix amb unes pàgines dedicades a la "Importància de la cort i de l'església", on exposa el gran paper que tingueren arreu d'Europa aquest conjunt d'arts de l'objecte, i en concret l'orfebreria, pel desig de luxe i inversió dels sobirans, aristòcrates, burgesos i religiosos de les corts europees entorn al 1400. Un altre factor determinant en les obres d'ús religiós fou el pes del pensament filosòfic que fa que la matèria sigui considerada com a reflex del valor espiritual de l'objecte.

Tot seguit comenta els "Centres obradors" introduint l'aspecte de l'organització gremial dins del món de l'orfebreria. Parla, així mateix, en apartats diferents, dels "Aspectes tècnics" i "Els aspectes formals" que ens defineixen una obra d'art. L'estudi continua amb un capítol de tipologies on es descriuen les variants de retaules, creus, ostensoris, reliquiariis, copons, calzes... mitjançant dibuixos i quadres cronològics, complementats amb fotografies.

La part de l'estudi i catalogació dels objectes pròpiament dits es configura a partir d'una fitxa tècnica on hi figura el lloc actual de conservació, el lloc de procedència, el material, les dimensions, la cronologia de la peça a partir de la identificació del punxó. Segueix una breu anàlisi històrico-estilística, una relació de les exposicions i una aportació bibliogràfica concreta de l'obra examinada. Cadascuna de les descripcions va sempre acompanyada de material gràfic i del detall del punxó si s'escau.

El segon volum publica tota la documentació recollida al llarg de la investigació. A la introducció hi figura una relació d'argenters catalans dels segles XIV i XV. Aquest és el resultat de la pacient tasca duta a terme als arxius laics, eclesiàstics i de protocols de Barcelona. A continuació trobem els "Índexs d'argenters", "Les Regestes", les "Fonts documentals" entre els anys 1873 i 1980, els "Documents gremials", relacions de "Documents dels argenters" i "Documents de la seca de Barcelona" entre els anys 1409-1501. L'obra conclou amb un apartat "d'Inventaris", amb documents relacionats amb Barcelona i la Seu d'Urgell, i un "Índex alfabètic d'argenters", juntament amb un llistat d'abreviatures.

Per la nostra part només ens resta felicitar l'autora, la Dra. Núria de Dalmaes, pel valuós estudi portat a terme, el qual és, sens dubte, una referència obligada i fonamental per a qualsevol nou estudi o investigació sobre aquesta matèria.

M. Teresa Matas i Sianxart

BALANÀ I ABADIA, Pere: "Els musulmans a Catalunya (713-1153). Assaig de síntesi orientativa". Editorial Ausa. Orientalia Barcinonensia, 12. Sabadell, 1993. 284 pàgs.

Pere Balañà ha publicat un llibre on ha resumit una gran quantitat d'informació historiogràfica, de notícies històriques, de l'aportació dels musulmans a la formació de la Catalunya medieval i moderna. El domini musulmà, en algunes contrades catalanes va durar 450 anys, i en altres, al contrari, escassament un centenar d'anys. Hi ha un complicat procés de relacions tant de tipus polític-militar com de caire econòmic, de guerra i de pau entre dos poders amb més diferències, els seus orígens, ideològic-religioses que racials. A partir del segle X, aquests dos poders van quedar assentats sobre un territori amb uns límits de sobirania molt concrets: la Catalunya Vella (cristiana), la Marca (frontera, terra de ningú) i la Catalunya Nova (musulmana). Aquest veïnatge entre les dues Catalunyes va durar dos-cents anys; en conseqüència les influències foren contínues i continuades en aquest llarg lapse de temps.

El llibre de Pere Balañà potser té una certa mancança: determinar la cronologia de la informació historiogràfica que aporta. Aquesta informació és vàlida, però pensem que hauria de tenir una valoració temporal. Joan Badia-Homs, en estudiar, en un treball publicat fa poc, el poblament de la població de Vilamacolum (Alt Empordà) a inicis del segle X, destaca l'existència d'un antropònim àrab, "Abderrahem", entre els noms dels habitants d'aquesta població. Estem d'acord amb la pregunta que es fa i que ens fem: per què i com va arribar en aquest racó de la Catalunya Vella? La teoria de Badia-Homs és que es tracta d'un desplaçament esporàdic, però nosaltres pensem que potser no tan esporàdic, perquè hi ha continuats desplaçaments per la Marca, de fugitius polítics, socials, econòmics en una i altra direcció; hi ha cristians en terra musulmana i musulmans en terra cristiana.

Pensem en dues possibilitats: que la toponímia musulmana en moltes comarques catalanes és el resultat d'un domini polític-militar, o que simplement és el resultat d'uns establiments, d'una convivència de cristians i musulmans fins al moment de l'expulsió dels moriscs al segle XVII, durant el regnat de Felip III. La problemàtica és complicada, per això ens felicitem de l'esforç fet per Pere Balañà per presentar, amb molta valentia, un primer esquema de treball sobre el que és convenient: cal estructurar una cronologia que ens ha de permetre poder explicar la realitat d'un domini cultural més profund que el polític-militar que va acabar l'any 1153, però que la presència musulmana va continuar.

Joan-F. Cabestany i Fort

INFORMACIÓ

Els propers 20, 21 i 22 d'octubre es portarà a terme, organitzat per l'Institut Municipal d'Història, el III Congrés d'Història de Barcelona el qual es realitzarà al Palau Reial Major (Saló del Tinell i capella de Santa Agueda) - Museu d'Història de la Ciutat - plaça del Rei. Les ponències aniran a càrrec de Josep-Oriol Granados, Isabel Rodà, Gaspar Feliu, Josep M. Torras, Marina López, Joan B. Culla, Pere Ysàs i Carme Molinero; essent els relators: Ferran Puig, Joan Busqueta, Xavier Torras, Pere Anguera i Joan M. Thomas, que hauran de sintetitzar les aportacions de les comunicacions que es presentin per tal de suggerir temes de debat. Al llarg del Congrés es portarà a terme la presentació del primer número de la "Revista Barcelona. Quaderns d'Història", així com altres activitats complementàries. Per a més informació cal adreçar-se al Servei d'Informació del Museu d'Història de la Ciutat: carrer del Veguer s/n., tel. 315 11 11 de dimarts a dissabte, de les 10 a les 14 hores.

* * *